

Gootika läbi aegade

Millest on tulnud nimetus gootika ja mida see tähendab? Kes olid muinasgoodid ja milline on keskaegsete gooti katedraalide seos tänapäeva tumedate subkultuuridega? Kuigi esmapilgul pole erinevate ajastute gooti kultuuridel omavahel midagi ühist, on põhjalikumal vaatlemisel selle nimetuse kandumine ühest ajastust teise täiesti jälgitav. See on toimunud peamiselt läbi mütoloogilise ainese ja selle kasutamisel on olnud sageli sümbolne tähendus. Käesolev töö on kiire ja väga põgus ülevaade kõigest gootikaga seonduvast alates muinasgermaani hõimudest kuni 21. sajandini välja.

Nimetuse gootika kõige algsemaks allikaks olid goodid - Skandinaavias elanud muistne idagermaani hõim. Umbes kaks tuhat aastat tagasi rändasid nad suurele mandrile, võitlesid edukalt nii hunnide kui roomlastega ning rajasid 5.-6. sajandil oma kuningriigid endistele Rooma impeeriumi aladele Itaalias, Prantsusmaal ja Hispaanias. Ehkki aja jooksul jäid goodid alla agressiivsete naabrite survele ja sulandusid kokku teiste rahvastega, jäid mälestused nende kangelas- ja hirmutegudest kestma ning andsid sajandeid hiljem nime kõrgkeskaegsele arhitektuuri- ja kunstivoolule. Veel kuni uusaja saabumiseni pidasid nii rootsi kui hispaania aadlikud ennast uhkusega gootide järeltulijateks.

Gooti arhitektuuri stiil, mis küll esialgu oma praegust nime ei kandnud, sündis 12. sajandi Prantsusmaal. Uhked katedraalid ja gooti stiil olid algusest peale ja igas mõttes tollaegse totalitaarse kirikurežiimi sümboliteks. Alles renessanss ja 16. sajandi protestantlik reformatsioon tõid kaasa Rooma paavstivõimu nõrgenemise ning tegid lõpu ka seda sümboliseeriva kunstivoolu domineerimisele kultuuripildis. Oma nime sai gootika 16. sajandi Itaalias, kui nii hakati halvustavalt kutsuma renessansieelset „barbaarset“ kunsti. Erinevalt antiiki ülistavatest romaani päritolu itaallastest, sai gooti stiil mitmetele germaani hõimude järeltulijatele, näiteks inglastele ja sakslastele, rahvusliku identiteedi sümboliks.

Vahepeal osaliselt hääbunud gootika läks taas moodi koos romantismi sünniga 18. sajandil, õitsengu haripunkti saavutas neogootika kuninganna Victoria aegsel imperialistlikul Inglismaal, 19. sajandi teisel poolel. Koos neogooti arhitektuurivooluga sündis ka uus tumeromatiline kirjandusžanr, mis kombineeris keskaegset seiklusromantikat rahvafolklooris ja mütoloogias leiduvate õdvastavate elementidega - moodi läksid sünged lood hämaratest gooti lossidest, kummitustest, vampiiridest ja libahuntidest. Kujutavas kunstis esineb neogootikat tumeda kunsti alaliigina, selle žanri juured peituvad hiliskeskaegses makabristlikus kunstis, mis kujutas deemoneid ja süngeid surma- ning põrgumotiive.

20. sajandi alguses jõudsid tume kunst ja gooti kirjandus kinolinale, just filmid on andnud peamise tõuke nende stiilide levimiseks muusikasse, subkultuuridesse ja moekunsti. Tekkinud kultuurinähtustele on antud ühisnimetajaks tume kultuur, sageli tarvitata nimetus gootika on jõudnud subkultuuride teemalisse terminoloogiasse peamiselt nende seotuse tõttu urbanistliku gooti kirjandusega. Kaasaegsete gooti subkultuuride puhul oleks siiski korrektsem rääkida neogootikast.

Niisiis on nimetuse gootika kujunemise lugu lühidalt järgmine. Renessansi saabumise ajaks olid muinasgoodid muutunud mütoloogilisteks tegelasteks aegade hämarusest - kõikide süngete germaani barbarite ühiseks sümboliks. Nende nimega hakati kutsuma ka kultuuripärandit pimedast keskajast, mis renessansiajastu inimese jaoks oli hämar ja hirmuäratav. Uusaegset inimest seevastu paelusid suurejoonelised gooti ehitised, sünge rüütliromantika ja õdvastav rahvafolkloor, mis said aluseks neogooti arhitektuuri ja gooti romaani sünnile. Gooti kirjanduses on juba lootusetult segunenud muinasgermaani müüdid, keskaegne rahvafolkloor ja kristlik mütoloogia, lisaks veel mitmed romantismi ajastul sinna kinnistunud tegelased ja motiivid. Kõik see kokku moodustab väga originaalse, stiilipuhta ja alati äratuntava koosluse. Kõiges gootilikus on olulisel kohal romantika ning surma ja tumeda ilu esteetika, mille maagiline mõju vaataja tunnetele ongi ilmselt aluseks sellele kummalisele järjepidevusele. Kogu gootika ajalugu on olnud hirmutavalt sünge, hämar ja verine, samal ajal imetlusväärset suurejooneline, kõrgusesse püüdlev ning külluslik. Need kombinatsioonid tekitavad vähemalt mingi hulga inimeste tunnetes alati teatava resonantsi, mille võlule ei suudeta vastu panna, ja tume ning salapärane gootika läheb ikka ja jälle moodi.

Raivo Ird 31.05.2012

Muinasgootid

Goodid olid muistne idagermaani hõim, kes umbes kaks tuhat aastat tagasi Skandinaaviast suurele mandrile liikusid ning seejärel põiki läbi kogu Euroopa rändasid. Vahemikus kolmandast kuni kuuenda sajandini võitlesid need põhjamaa sõdalased edukalt nii hunnide kui roomlastega ning rajasid oma kuningriigid endistele Rooma impeeriumi aladele Itaalias, Prantsusmaal ja Hispaanias. Meie ajani säilinud gootide kunst on põhiliselt esindatud arhitektuuris ja ehtekunstis, kuid tähelepanu väärib ka nende kirjakunst, mis oli eeskujuks mitmetele hilisematele stiilidele. 7. sajandi lõpust kuni 13. sajandini oli praegusel Hispaania ja Portugali aladel kasutusel läänegootide tähestikul põhinev keskaegne kirjastiil, mida tuntakse läänegooti kirjana. 6. sajandil jäid goodid põhjapoolt agressiivselt laienevate frankide ja lõunapoolt kaotatud maid tagasi vallutama asunud Rooma impeeriumi vahele, järkjärgult kaotasid nad oma valdused. Aja jooksul gooti hõimud romaniseerusid ja sulandusid kokku teiste rahvastega, mälestused muinasgootide kangelas- ja hirmutegudest jäid aga kestma ning andsid sajandeid hiljem nime kõrgkeskaegsele arhitektuuri- ja kunstivoolule.

Pildil: Kaadrid filmist „Beowulf ja Grendel“ (2005), rahvasterännuaegne gooti sõdalane (autor: Angus McBride).

Muinasgoodid Skandinaavias

Pole täpselt teada, millal goodid esmakordselt Euroopasse jõudsid. Arvatakse, et esimesed germaanlased asusid Skandinaaviasse juba üle kolme tuhande aasta tagasi. Igal juhul elasid goodid mõnda aega praegusel Rootsi aladel, kuni 1. sajandil muist neist asustuse tihenemise tõttu lõunapoolsetele maadele välja rändas. Väljarännanud goodid sõitsid üle Läänemere ja tungisid Visla suudmealal, praeguse Poola põhjarannikul, kallale seal elavatele vendidele, protopreislastele, aestidele ja teistele läänemeresoome ning balti hõimudele. Teine osa gootidest jäi Skandinaaviasse paigale ja neid hakati hüüdma götalasteks. Mõned Rootsi maakondadest kannavad tänini vastavaid nimesid nagu näiteks Västergötland, Östergötland ja Gotland. Läbi keskaja kuni 19. sajandini pidasid rootslased ennast gootide otsesteks järeltulijateks, kuni 1973. aastani kandis Rootsi kuningas ametlikult tiitlit „svealaste, gootide ja vendide kuningas“. Kõige kuulsam götalasest kangelane on anglosaksi eepose „Beowulf“ nimategelane.

Pildil: Läänegootid Adrianoopoli lahingus 378. aastal (autor: Angus McBride), Konstantinoopoli keisri teenistuses olev idagootide sõdalane.

Goodid , hunnid ja Rooma impeerium

3. sajandiks olid Skandinaaviast väljarännanud gootide läänepoolsed hõimud tunginud juba Rooma impeeriumi provintssidesse Musta mere ääres. 4. sajandil ühendas kuningas Ermanarich goodid hõimuliiduks, mis küündis Mustast merest Läänemereni ja mille koosseisu võis kuuluda ka eesti hõime. Ermanarichi hõimuliit purustati aga hunnide poolt ja Rooma aladele surutud läänegootid said keisrilt loa elada Balkani poolsaarel. Selle loa eeltingimus oli ristiusu vastuvõtmine ja gooti päritolu preester Ulfilas tõlkis piibli gooti keelde. Varsti aga sattusid läänegootid roomlastega taas sõjajalale ning 378. aastal said impeeriumi väed Adrianoopoli all nende käest haledalt lüüa. 410. aastal vallutas ja rüüstas läänegootide kuningas Alaric Rooma linna ja impeerium oli sunnitud andma läänegootidele seaduslikud valdused Lõuna-Gallias, kust need kiiresti levisid Spaniasse. 451. aastal toimus Katalaunia lahing, milles osales lugematu arv erinevaid hõime. Läänepoolsed gootide hõimud võitlesid roomlaste, idagootid hunnide poolel. Peale hunnide kuninga Attila surma pöörasid idagootid oma relvad aga endiste liitlaste vastu ja kui nad olid lõplikult peatanud hunnide pealetungi läände, lubati ka neil mõneks ajaks asuda impeeriumi aladele. Paljud neist astusid Konstantinoopolis resideeruva Rooma keisri teenistusse.

Pildil: Läänegootide fibula (6. saj), gootide kuningriigid 6. sajandi alguses, idagootide kiiver (6. saj).

Muistsed gooti kuningriigid

Roomlased olid oma gootidest liitlasi korduvalt teiste germaanlaste vastu saatnud, kuid impeerium muutis tihti oma sümpaatiaid ja tülid roomlaste ning gootide vahel jätkusid. Lõpuks hõivasid läänegoodid suured alad Spanias ja Gallias ning moodustasid iseseisva suurriigi pealinnaga Toledos. 5. sajandi lõpus varises Rooma riigi lääneosa kokku, Itaalias võttis võimu üle germaanlaste kuningas Odoaker. Impeeriumit Konstantinooplist valitsev keiser Zeno ässitas Odoakerile kallale idagootide kuninga Theoderichi, kes tappis Odoakeri ning rajas Itaaliasse idagootide kuningriigi pealinnaga Ravennas. 6. sajandi alguses puutusid idagootide ja läänegootide piirid Vahemere ääres kokku. Peagi said läänegoodid aga frankidelt lüüa ja kaotasid põhjapoolsed alad. Peale Theoderichi surma langes ka idagootide riik kaosesse, 535. aastal alanud Gooti sõjas purustati nad lõplikult ja roomlased võtsid Itaalia tagasi. Läänegoodid suutsid küll roomlaste sissetungi Spaniasse peatada, mitte aga neid sealt välja tõrjuda. Kristluse arianistlikku vormi tunnustavad läänegoodid jäid katoliiklike naabrite usupoliitilise surve alla ja 6. sajandi lõpus hakkasid läänegoodid kiiresti romaniseeruma. Lõpliku hoobi andis neile Maroko mauride sissetung Hispaaniasse 8. sajandi alguses. Viimased ellu jäänud läänegoodid rajasid Hispaania põhjarannikule Astuuria kuningriigi, mis püsis kuni 10. sajandini.

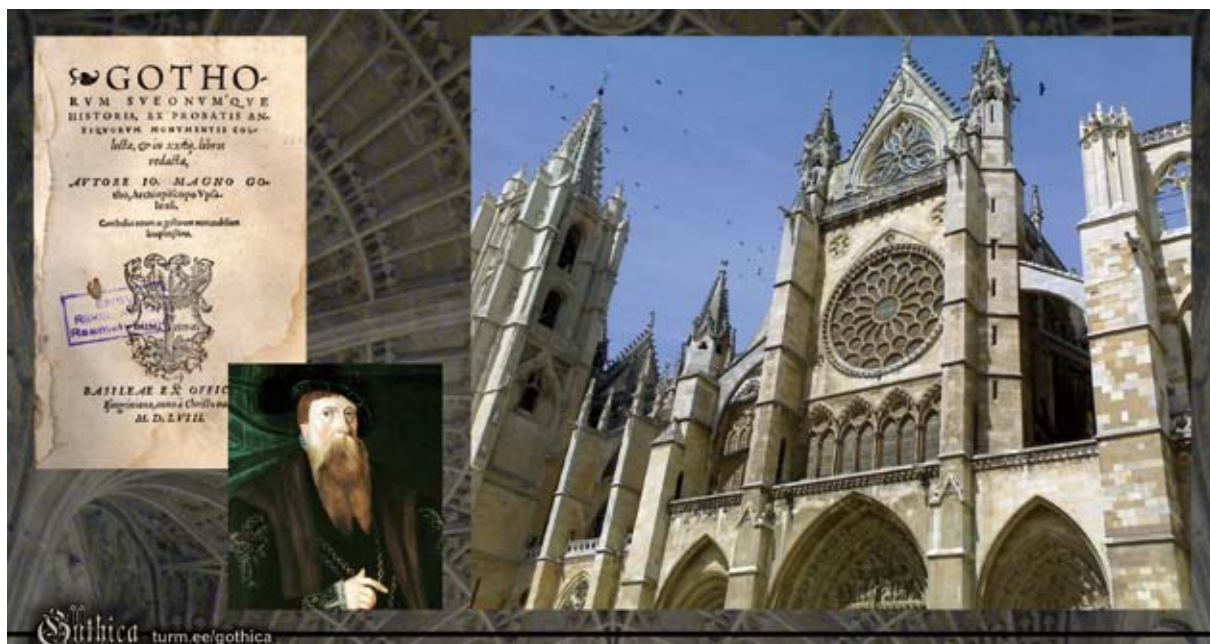

Pildil: Idagootide kuningas Theoderichi mausoleum Ravennas (6. saj), läänegootide kuldrist Guarrazari aardest (7. saj), läänegootide tähestik, arhitektuuridetailid Hispaanias asuvatest läänegootide kirikutest (7. saj).

Muinasgootide kultuuripärand

Väljarännanud muinasgootide rikkalikust kultuuripärandist on mõndagi säilinud. Näiteid läänegootide ehituskunstist võib leida Hispaaniast, idagootide omast Itaaliast. Väga tähelepanuväärne on Theoderich Suure mausoleum Ravennas. See on ainus säilinud kuninglik haud sellest perioodist, puhtalt muinasgooti stiilis ringikujulise põhiplaaniga Istria kivist ehitis ei oma palju ühist rooma ega bütsantsi kunstiga. Hauakambri katus on tahatud ühest suurest kümne meetrise diameetriga kivitükist, mis kaalub kolmsada tonni. Ka gootide metallitöö ja ehtekunst olid kõrgelt arenenud, säilinud on münte, vöösid, ehteid ja kiivreid. Ainulaadse väärtusega on Toledo lähedalt Guarrazarist leitud läänegootide aare, mis koosneb tseremoniaalsetest kettide küljes ripuvatest kuldkroonidest, ristidest ning vöödest. Kõige väärtuslikum tänapäevani säilinud kroon on 7. sajandil valitsenud läänegootide kuningas Recceswinthi kuldkroon pärlite ja siniste safiiridega, on kindlaks tehtud, et safiirid pärinevad Sri Lankalt. Tähelepanu väärib ka gootide kirjakunst, mis on olnud eeskujuks hilisematele kirjastiilidele. 7. sajandi lõpust kuni 13. sajandini oli praegustel Hispaania ja Portugali aladel kasutusel läänegootide tähestikul põhinev keskaegne kirjastiil, mida tuntakse läänegooti kirjana.

Pildil: Johannes Magnuse rahvusromantiline teoses „Kõikide gootide ja svealaste kuningate ajalugu“ (1558), Rootsi kuningas Gustav I (16. saj), Leóni katedraal Hispaanias (16. saj).

Gootide järeltulijad

19. sajandini pidasid rootslased ennast väljarännanud gootide otsesteks järeltulijateks, veel kuni 1973. aastani kandis Rootsi kuningas ametlikult tiitlit „svealaste, gootide ja vendide kuningas“. Samuti peeti Hispaania aadeldonda nii keskajal kui ka hiljem läänegootidest põlvnevaks ja tihti neid ka nimetati „gootideks“. 1434. aastal puhkes Baseli konsiiliumil vaidlus Rootsi ja Hispaania delegatsioonide vahel, kuna mõlemad nõudsid, et neid loetakse gootide otsesteks järeltulijateks. Hispaanlased väitsid sealjuures, et ainult mõkumad goodid jäid omal ajal Skandinaaviasse maha, kuna hispaanlaste vaprad esivanemad olid need, kes siirdusid kangelaslikule rännakule. Vastupidiselt ennast uhkusega gootide järeltulijateks pidavatele rahvastele olid „goodid“ itaallaste jaoks kunagise barbaarse Germania rahvaste põlastusväärseks ühisnimetajaks. Just 16. sajandi Itaalias sai „gootika“ oma praeguse nime, kui nii hakati halvustavalt kutsuma renessansieelset „labast“ kunsti. Mõnda aega jooksis gootika ning renessansi piir germaani hõimude järeltulijate ja endiste Rooma impeeriumi rahvaste vahelt. Seega on keskaegne gootika siiski seotud ka muinasgootidega - kui mitte otsese kultuurilise järjepidevuse, siis vähemalt Muinas-Põhjalast pärit germaani hõimude rahvusliku identiteedi sümbolina.

Keskaegne gootika

Gootika on keskaja teine suurim kunstivool romaani kunsti järel. Gooti ehitusstiil sündis 12. sajandi Prantsusmaal ja levis sealt kiiresti teistesse Lääne-Euroopa maadesse. Uhketest gooti katedraalidest kujunesid tähtsad katoliku kiriku võimusümbolid. Ka keskaegne kujutav kunst oli vahetult seotud religiooniga, kirik kasutas seda monopoolse propagandavahendina ning hoidis range tsensuuri all. Alles renessanss ja 16. sajandi protestantlik reformatsioon tõid kaasa mitmete kirikute ning koguni riikide väljalibisemise Rooma paavsti võimuhaardest. Gooti stiil kestiski üldjoontes 16. sajandini, just 16. sajandi Itaalias sai „gootika“ oma nime, kui nii hakati halvustavalt nimetama renessansieelset kunsti, mida peeti metsikuks ja barbaarseks. Gootika ning renessanssi piir ei ole väga selge, gootilised meeleolud ja sümbolika küündivad mitmel juhul sügavale uue kunstivoolu südamesse. Just keskaegsest hilisgootikast pärineb enamuse kaasaegse tumeda kunsti ning õudusloome algeid. Vahepeal hääbunud gootika läks taas moodi koos romantismi sünniga 18. sajandil ning püsib erinevate neogooti vooludena elujõulisena kuni tänapäevani.

Pildil: Karl Friedrich Schinkel „Keskaegne linn vee ääres“ (1813), Gustave Doré „Ristisõdijate sisenemine Konstantinoopolisse“ (1877), 12. sajandi ideoloog ning pühamees Clairvaux’ kloostris abt Bernard.

Vue ajastu koidikul

Kõrgkeskaja alguseks olid muinasgoodid ja nende muistsed kuningriigid ammu vajunud ajaloo hämarusse. Vahepealsed sajandid olid näinud mauride sissetungi, frankide võidukaid sõjaretki, viikingite vallutusi ning Jeruusalemma võtmist ristisõdijate poolt. Gooti stiili sünnitanud kultuurilise õitsengu perioodi tuntakse ka 12. sajandi renessansina. Sellel ajal rajati esimesed ülikoolid, taaselustusid rooma seadused ja klassikaline kirjandus, kadunud Muinas-Kreeka käsikirjad ilmusid välja araabiamaadest. Ristisõdadest saadud ühtekuuluvuskogemus aitas kaasa inimeste rahvusliku identiteedi tugevnemisele ning pani aluse rahvusriikide tekkimisele. Moslemitega võitlemine tuletas germaani rahvastele meelde nende esivanemate muistsed vägiteod, rahvasterännuaegsed kangelaslaulud läksid moodi ning pandi kirja. Koos majandusliku õitsengu, linnade kasvu ja mungaordude tugevnemisega lõi selline kultuuriline ärkamismeeleolu hea pinnase uute kunstivoolude tekkimiseks.

Pildil: Pariisi Jumalaema kirik (12.-13. saj), Coutances'i katedraali sisevaade (13. saj), Henry VII kabel Westminsteri kloostri Londonis (16. saj).

Gooti katedraalid

Gooti stiili selgroo moodustasid uut tüüpi võimsad piiskopikirikud ehk katedraalid. Need polnud enam massiivsed ehitised nagu romaani ajal, vaid tõusid kergete ja saledatornilistena kõrgele taeva poole. Gooti arhitektuurstiil sündis 12. sajandi Prantsusmaal, selle rajajateks peetakse peamiselt kahte väga mõjukat tsistertslasest vaimulikku, kes olid Clairvaux' kloostri abt Bernard ja Saint-Denis' kloostri abt Suger. Esimeseks gooti stiilis ehitiseks loetakse tavaliselt abt Suger' ehitatud Saint-Denis' kiriku kooriruumi. Kuulsaim gooti stiilis katedraal on kindlasti 12. sajandil alustatud Pariisi Notre-Dame ehk Jumalaema kirik. Prantsusmaalt levis gootika kiiresti Inglismaale ja sai peagi valdavaks kogu Euroopa arhitektuuris. Inglise hilisgootika on eriti rikkalik, kuulsaimad gooti ehitised Inglismaal on Cambridge'i King's Collage'i kabeli ja Londoni Westminsteri klooster. Mahult suurim gooti stiilis ehitus on Milano toomkirik 16. sajandist, hilisgootika ajal muutusidki dekoratiivsed elemendid fassaadidel eriti mitmekesiseks, neid on tihti nii palju, et hoonet näib katvat tihe kivipits. Uhketest katedraalidest kujunesid katoliku kiriku tähtsaimad võimusümbolid ja propagandavahendid, oma ebamaises ilus ja mõõtetes ülistasid nad kõigeväelist Jumalat ning tema esindajaid maal, kes selliseid monumente püstitasid.

Pildil: 13. sajandi mõõk, 14. sajandi linnus, rüütel ja raskejalaväelane.

Linnused ja linnad

Feodaalne ajavaim, mis sünnitas gooti stiili, vaatas ühest küljest oma hiilguse tipule jõudnud rüütliideaalidele, teisalt oli see aga seotud linnakodanike võitluse ja vaimulaadiga. Rüütliite klassi tähtsus kasvas nii sõjanduses kui ka feodaalsüsteemis, 12. sajandi alguses loodi esimesed rüütliordud, ristsõdijate riikide rajamisega Pühale Maale muutusid need üha mõjuvõimsamateks. Teisalt kahekordistus Euroopa rahvaarv 11.-13. sajandi jooksul ning kiire majanduskasv võimaldas lihtinimestel massiliselt linnadesse kolida. Linnade suurenemine muutis kodanlaste võimu tugevamaks ning pikapeale õnnestus paljudel linnadel saavutada sõltumatus suurfeodaalidest. Majanduskasv ja rahvaarvu suurenemine kestsid kuni 14. sajandi surmaõudusteni, mil kliimamuutused, Saja-aastane sõda ning Must Surm pühkisid taas minema vähemalt kolmandiku Euroopa rahvastikust.

Pildil: Miniatuur 13. sajandi Saksamaalt, „Tundide raamat“ 15. sajandist.

Kirjandus gooti ajal

12.-13. sajandi kultuurilise ärkamise perioodil on kokku kogutud ja kirja pandud suur hulk iidseid lugusid ja laule - „Vanem Edda“, „Nibelungide laul“, „Rolandi laul“, lood kuningast Arthurist. Keskaegne kirjandus oli aga kontrollitud katoliku kiriku poolt ja parim vahend propagandaks oli rahvasuus juba aastasadu levinud ning nüüd kirja pandud vanade legendide kristlikuks moonutamine. Tüüpiline näide on lood algselt paganlikust kuningast Arthurist, kellest sai peale ideoloogilisi korrekture kristlike ümarlaurüütlike juht. Kangelaslauludest kujunesid välja romantilised rüütliromaanid, just keskaegses romantilises kirjanduses peituvad ka uusaegse gooti kirjanduse juured. Väga palju kirjutati keskajal pühakute elulugusid, mis olid üksteisega küllalt sarnased, kuid näisid rahvale meeldivat. Paljuski mässumeelse linnarahva hulgas levis siiski ka feodaalide ja vaimulike vastu suunatud satiiri ning ülikoolides kaasasid teoloogid, hoolimata kiriku püüetest nende tegevust kontrollida, oma õpetusse klassikalisest antiigist pärinevaid filosoofiakoolkondi. Keskaegse inimese vaimse maailma võtab hästi kokku selle ajastu kuulsaimaks poeediks peetud itaallane Dante Alighierit oma 14. sajandil kirja pandud teoses „Jumalik komöödia, milles põimuvad romantiline armutragöödia, taevas ja põrgu ning antiikmütoloogiline maailm.

Pildil: Canterbury katedraali vitraažid (13. saj), Neitsi Maarja kuu Pariisi Jumalaema kirikust (14. saj), Giotto maal „Laatsaruse ülestõusmine“ (14. saj).

Kujutatav kunst gooti ajal

Keskaegne kujutatav kunst oli vahetult seotud religiooniga, katoliku kirik kasutas seda monopoolse propagandavahendina ning hoidis range tsensuuri all. Kuna valdav osa inimesi olid kirjaoskamatud, oli skulptuuridel ja maalidel väga suur tähtsus igasuguse informatsiooni levitamisel ühiskonnas. Peamiselt kujutati Jeesus Kristust, neitsi Maarjat ja pühakuid, kuid paratamatult segunes kunsti ka rahva meelelaadile omast paganlikku temaatikat. Gooti stiili algperioodil oli kujutatav kunst rohkem seotud arhitektuuriga, põhiosa sellest moodustasid vitraažid ja fassaadiskulptuurid. Seinamaali viljeleti pigem väiksemates kirikutes, kus aknad olid väiksemad ning seinapinda rohkem - väga palju näiteks Soomes ja Eestis, aga ka Itaalias. Hilisemal perioodil levisid rikkalikult puunikerdustega kaunistatud altarikapid ja loodi esimesed tahvelmaalid. Tallinnas on säilinud kuulsate lüübeklaste Hermen Rode ja Bernt Notke tiibaltarid 15. sajandi lõpust koos sinna juurde kuuluvate skulptuuride- ja maalidega. Omaette tähelepanuväärsed on miniatuurmaalid keskaegsetes käsikirjades, levinumateks teosteks olid piibel ja lauluraamat, hiljem ka romantiline kirjandus. Gootika lõpuperioodil, Itaalia ning Madalmaade maalikunstis, põimub keskaja vaim ainulaadsel ning lahutamatu kombel renessanssiga. Uus stiil tõi religioosesse maali kujutiste enneolematu realistlikkuse, illusoorse kolmemõõtmelise sügavuse ning dünaamilised figuurid.

Pildid: Detailid Hieronymus Boschi maalist „Lõbude aed“ (16. saj), Bernt Notke „Tallinna Surmatants“ (15. saj), Hans Baldung Grien „Naine ja Surm“ (16. saj).

Tumedad motiivid hilisgooti kunstis

14. sajandil laastasid maailma kliimakatastroofid ja ikaldused, Must Surm ja Saja-aastane sõda pühkisid minema vähemalt kolmandiku Euroopa rahvastikust. Seoses nende traagiliste sündmustega levisid ka toleaesgses kunstis üha tumedamad meeleolud. Järjest rohkem hakati käsitlema Kristuse ning märtrite kannatusi, surma ja piinade kujutamisel jõuti kohati võika naturalismini. Ka kurjade jõudude ning grotesksete põrgukujutiste maalimisel sai kunstnike fantaasia vaba voli. Sageli kohtame pooleldi lagunened laipade või skelettide kujutisi, niinimetatud surmatantsu motiiv on tihedalt seotud paganlike keldi ning germaani kultustega. Just keskaegsest hilisgootikast pärineb enamus kaasaegse tumeda kunsti ning õudusloome algeid, võimendatud ning traagiline tundelisus on jäänud tänini gooti kunstivoolude üheks peamiseks tunnusjooneks. Gootika ning renessansi piir ei ole väga selge, iseäranis tumedate motiivide osas küündivad gootilikud meeleolud ja sümbolika sügavale uue kunstivoolu südamesse. 15.-16. sajandil Hollandis tegutsenud Hieronymus Boschi väga omanäolises loomingus põimub gootilikult sümbolistlik ning jutustav kirikukunst groteskse makabrismi ja täiesti ainulaadse tumeda psühheedeeliaga. Boschi peetakse kaasaegsete sürrealistlike ja sümbolistlike kunstivoolude rajajaks, tema looming on mõjutanud lugematut hulka hilisemaid autoreid alates Pieter Bruegel Vanemast kuni Salvador Dalini.

Pildil: Gooti arhitektuuristiili rajaja abt Suger' kuju St. Bertini varemetel, inkvisitsiooni piinatool ja 16. sajandi nõiaprotsess, ristsõdija kiiver 12. sajandist.

Keskaegse gootika pärand

Katoliku kirik oli hoidnud vaba mõtlemist pikka aega kindlalt riivi taga, keskaegsed katedraalid ja gooti stiil olid olnud algusest peale ja igas mõttes tolaegse totalitaarse kirikurežiimi sümboliteks. Ehkki 15. sajandil alustas renessanss samm sammult võidukäiku ja 16. sajandi protestantlik reformatsioon tõi kaasa mitmete kirikute ning koguni riikide väljalibisemise Rooma paavsti võimuhardest, ei andnud kirik kergelt alla. Nõiajahid ja ketserite põletamine said hoogu juurdegi ning veel 17. sajandil hukati kaasaegne tippteadlane Giordano Bruno selle eest, et ta väitis nagu pöörleks maa ümber päikese, mitte vastupidi. Alles 18. sajandil võttis Immanuel Kant kriitilise vaatluse alla teoloogiast läbiimbunud metafüüsika, luues aluse uute filosoofiliste ja teaduslike koolkondade tekkimiseks. Itaalia arhitektuurist kadus gootika esimesena, just 16. sajandi Itaalias sai „gootika“ oma praeguse nime, kui nii hakati halvustavalt kutsuma renessansieelset „barbaarset“ kunsti. Mõnda aega jooksiski gootika ning renessansi piir germaani hõimude järeltulijate ja endiste Rooma impeeriumi rahvaste vahelt, muutudes nii uusaja alguses germaani hõimude (tollel ajastul tingliku ühisnimetajaga „goodid“) rahvusliku identiteedi sümboliks. Inglismaal läks gooti ehitusstiil sujuvalt üle 18. sajandi neogootikaks, kadumata kunagi täielikult pildilt, Saksamaal on gootika olnud tihedalt seotud mitmete rahvuslike ideoloogiatega.

Viktoriaanlik neogootika

Vahepeal hääbunud gootika läks taas moodi koos romantismi sünniga 18. sajandil. Neogooti ehitusstiil sai alguse vanade gooti stiilis ehitiste väärtustamisest ja restaureerimisest Inglismaal ning hiljem ka Prantsusmaal, levides 19. sajandil väga kiiresti üle kogu Euroopa. Moodi läksid kristliku ilmavaatega segunenud vanad paganlikud müüdid ning süngeid fantaasiaid ergutavad lood hämaratest gooti lossidest, kummitustest, vampiiridest ja libahuntidest. Nii neogooti arhitektuur kui -kirjandus pärinevad algselt Britannias ja on seotud sealse ajaloo- ning meelelaadiga. Oma õitsengu haripunkti saavutasid need stiilid kuninganna Victoria aegsel Inglismaal, 19. sajandi teisel poolel. Sellepärast nimetatakse enne 20. sajandit väljakujunenud neogooti voolusid ka viktoriaanlikuks neogootikaks. Viktoriaanlik riietusstiil on tugevalt mõjutanud tänapäevast neogooti rõivamoodi. 19. sajandiks hakkasid ka kunstis selgemalt välja kujunema uued tumedad žanrid, mida iseloomustavad hämar metafüüsiline atmosfäär ning morbiidsed, ängistavad või õõvastavad motiivid. Tumeda kunsti juured peituvad hiliskeskajses makabristlikus gootikas, mis kujutas tihti deemoneid ja süngeid surma- ning põrgumotiive. 19. sajandi lõpul sündisid uued tumedad kunstivoolud - ekspressionism ja kaasaegne sümbolism.

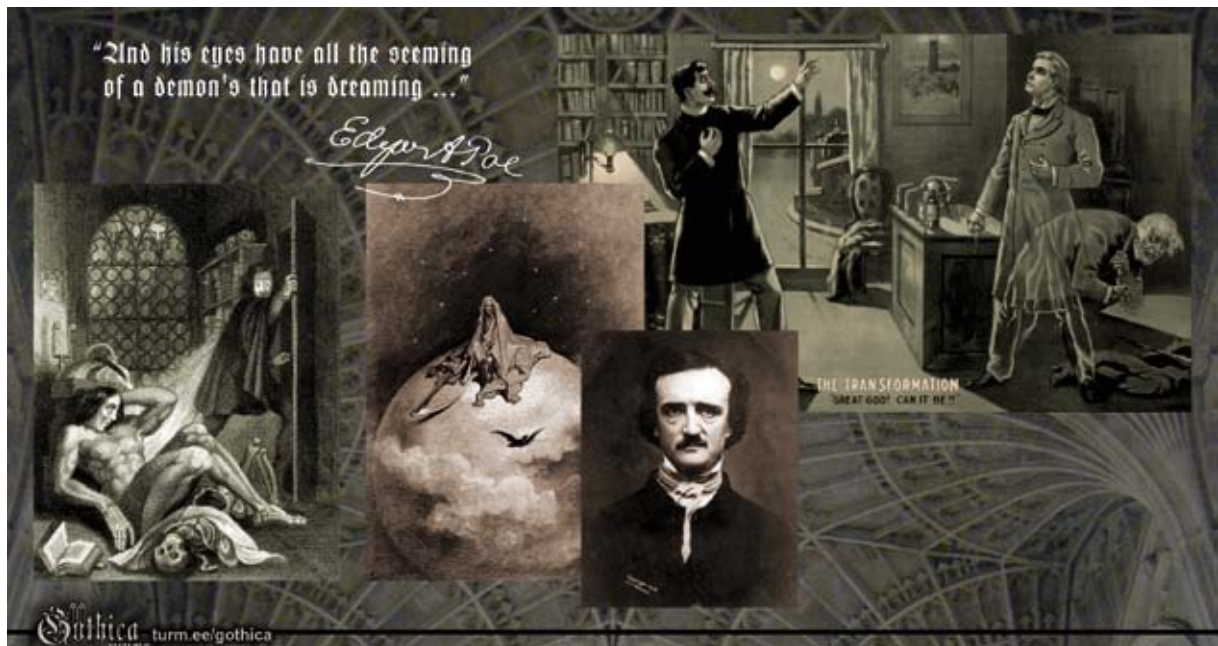

Pildil: Westminsteri palee Londonis (19.saj), Liverpooli katedraal (20.saj), detailid Alatskivi lossist (19.saj), Woolworth Building New Yorgis (20.saj).

Neogooti arhitektuur

Uus revolutsiooniline aeg kulges uues tempos, stiilid vaheldusid enneolematu kiirusega. Renessansile järgnesid uhke barokk ja pillavalt külluslik rokokoo. Rokokoole vastandus antiikaegset Kreeka stiili jäljendav sirgjooneline neoklassitsism, 18. sajandil algas üldine historitsismi (ajalooliste stiilide jäljendamise) ajastu Läänemaailma arhitektuuris. Historitsistlik neogooti ehitusstiil sai alguse vanade gooti stiilis ehitiste väärtustamisest ja restaureerimisest Inglismaal ning hiljem ka Prantsusmaal, levides 19. sajandil väga kiiresti üle kogu Euroopa. Neogootika väljakujunemist toetas inimeste üldine huvi ajaloo vastu, olulist rolli mängisid filosoofilised, usulised ja poliitilised voolud. Paljud kultuuriinimesed soovisid end mingil moel vastandada uuele industrialiseeruvale ja mehhaniseeruvale maailmale. Kui revolutsioonilisel Prantsusmaal ja Ameerika Ühendriikides nähti ratsionalistlikku neoklassitsismi vabaduse ja liberaalsuse sümbolina, siis Inglise spirituaalne neogootika seostus monarhismi ja konservatiivsusega. See tingis ka valiku, miks Westminsteri palee Londonis, imperialistliku Suurbritannia sümbol, ehitati just neogooti stiilis. Neogooti arhitektuuristiil saavutas kõrghetke 19. sajandil, sulades 20. sajandi alguses kokku modernismiga. Üksikuid gooti stiilis hooneid on ehitatud ka tänapäeval.

Pildil: Theodor von Holsti illustratsioon Mary Shelley romaanile „Frankenstein“ (1831), Edgar Allan Poe värsiread poemist „Kaaren“ ja Gustave Doré illustratsioon samale teosele (1882), Edgar Allan Poe portree, poster Robert Louis Stevensoni teosele „Dr Jekyll ja mr Hyde“ (1880).

Gooti kirjandus 18.-19. sajandil

Koos neogooti arhitektuurivooluga sündis 18. sajandi Inglismaal ka uus romantiline kirjandusžanr, mis kombineeris keskaegset seiklusromantikast rahvafolklooris ja mütoloogias leiduvate õõvastavate elementidega. Nii nagu loominguliselt detailitundlik neogootika vastandus klassitsismile arhitektuuris, esindas gooti romaan tunnete äärmuslikkuse ja ülevuse kultust kirjanduses. Selle stiili peatunnusteks on sünye ja kurjakuulutav teema, õudus ning müstika. Terminiga "gooti romaan" tituleeris esimesena oma teost „Otranto loss“ (1764) Horace Walpole. 19. sajandi alguses ilmusid Mary Shelley „Frankenstein“ ja John William Polidori „Vampiir“, neist kahest teosest loetakse ulmekirjanduse ja vampiirilugude algust. Ameerikas esindab gooti kirjandust kõige mõjuvamalt Edgar Allan Poe, gooti žanri ikoon ning suurkuju, kelle müstilised lühijutud kuuluvad õuduskirjanduse klassikasse. Poe teostes valitseb metafüüsiline, tardunud ning morbiidne õhustik, tulvil oopiuminägemusi, traagilist armastust ja kannatusi. Tema loomingul on olnud suur mõju paljudele hilisematele autoritele. Seoses teaduse arengu- ja industriaalrevolutsiooniga 19. sajandi lõpul, hakkas gooti kirjandusse siginema modernistlikke ja dekadentlikke elemente. Urbanistliku gootika klassikaks on Oscar Wilde'i „Dorian Gray portree“, sir Arthur Conan Doyle'i „Baskervillide koer“ ning Robert Louis Stevensoni „Dr Jekyll ja mr Hyde“. 1897. aastal ilmus kõikide aegade kõige kuulsam gooti õudusromaan - Bram Stokeri vampiirilugu „Dracula“.

Pildil: Henry Fuseli maal „Painaja“ (1791), Francisco de Goya tööd „Saturn õgimas oma lapsi“ (1823) ja „Uinunud mõistus sünnitab koletisi“ (1798), Merlin ja Arthur Paul Gustave Doré 1868. aasta illustratsioonil.

Tume kunst 18.-19. sajandil

Tume kunst (*dark art*) hõlmab teoseid, mida iseloomustavad hämar metafüüsiline atmosfäär ning morbiidsed, ängistavad või õõvastavad motiivid. Tumeda kunsti juured peituvad hiliskeskajses makabristlikus gootikas, mis kujutas tihti deemoneid ja süngeid surma- ning põrgumotiive (Hieronymus Bosch, Hans Baldung Grien). 18. sajandi revolutsioonid ja sõjad kiskusid inimloomuse tumedama palge taaskord alasti, üks esimesi uusaegse tumeda kunsti viljelejaid oli hispaania meister Francisco de Goya, kelle loomingut suunasid haigus, sõjakoledused ja Hispaanias ikka veel võimutseva katoliku kiriku terror. 19. sajandi alguse briti müstilise ja tumesümbolistliku maalikunsti teerajajaks on saksa päritolu kunstnik Henry Fuseli, kes oli eeskujuks paljudele teistele, tema õpilased olid näiteks William Blake ja Theodor von Holst. Väga kuulus on prantsuse päritolu graafik Paul Gustave Doré, kes illustreeris muuhulgas John Miltoni kultuspoeemi „Kaotatud paradiisi“, Dante „Jumaliku komöödia“ ning Lord Byroni teosed. Kaasaegse gootika pühade reliikviade hulka kuuluvad kindlasti Doré illustratsioonid Edgar Allan Poe kõige kuulsamale poemile „Kaaren“. 19. sajandi lõpul sündisid uued tumedad kunstivoolud - ekspressionism ja kaasaegne sümbolism. Nende stiilide peamiseks teerajajateks olid norra kunstnik Edvard Munch, soomlane Akseli Gallen-Kallela ning venelane Mihhail Vrubel.

Pildil: Kuninganna Victoria ulatab piibli aafrika hõimupealikule (autor: Thomas Jones Barker 1861), 19. sajandi teise poole rõivamood ja kuninganna Victoria 1887. aasta fotol.

Viktoriaanlik Inglismaa

Nii neogooti arhitektuur kui ka kirjandus pärinevad algselt Britanniast ja on seotud sealse ajaloo ning meelelaadiga. Briti impeerium oli juba 18. sajandil üks maailma võimsamaid, see vallutas agaralt uusi asumaid ja teenis hiigelkasumeid nii orjade transportimisega Aafrikast Ameerikasse kui illegaalse oopiumiveoga Indiast Hiinasse. 19. sajandi alguses saavutatud võidud Napoleoni vägede üle jätsid Suurbritannia edaspidi ilma tõsisemate konkurentideta. 1876. aastal krooniti kuninganna Victoria India keisrinnaks, Briti impeerium laienes ülemaailmseks ning Victoriast sai selle suurvõimu ikoon ning sümbol. Victoria oli Suurbritannia kuninganna kogu 19. sajandi teise poole, kokku 63 aastat. Tema valitsusaega iseloomustavad usk progressi ning agressiivselt imperialistlik poliitika. Vallutatud maad tõid sisse rohkelt ressursi, end rõhutatud koloniaalrahvaste verest ja higist täis imenud Inglismaa elanike arv pea kahekordistus. Neogootikas on viktoriaanlikul ajastul tähtis koht - üks kuulsamaid neogooti ehitisi on imperialistliku Suurbritannia sümbol, Westminsteri palee Londonis. Viktoriaanlik riietusstiil on tugevalt mõjutanud tänapäevast neogooti rõivamoodi, tuntuimad viktoriaanlikud elemendid on muidugi korsetid ja torukübarad. Tänu industrialiseerumisele võimaldas masinatöö viktoriaanlikul Inglismaal lisada rõivastele rohkelt sitse-satse, mille käsitsi õmblemine oleks olnud suur töö ja vaev. Koloniaalmaadest veeti sisse uusi materjale, kasutusse ilmusid erksad sünteetilised värvid ja lateks. Maailm astus 20. sajandisse.

Kaasaegne gootika

20. sajandi alguses jõudsid tume kunst ja gooti kirjandus kinokunsti, just filmid on andnud peamise tõuke nende stiilide levimiseks muusikasse, subkultuuridesse ja moekunsti. Tekkinud subkultuuridele on antud ühisnimetajaks tume kultuur (*dark culture*). Gooti subkultuuride sünnipaigaks peetakse kaheksakümnendatel aastatel Londonis tegutsenud klubi Batcave, suurt mõju nende väljakujunemisele avaldas kaheksakümnendate *gothic rock* muusika. Gooti rokkmuusika varasemaks eelkäijaks oli *heavy metal* bänd Black Sabbath, mille liikmeid inspireerisid okultistlik kirjandus ja gooti õudusfilmid. 1990. aastate alguses sündinud *gothic metal* on *gothic rock*'i kõrval teine peamine gooti muusikastiil, millenniumi lõpus suurenes ka industriaalmuusika mõju nendele žanritele. Gooti subkultuurides levinud moestiil on sünge, romantiline ja erootiline, küündides pungist viktoriaanlikuni. Läbi industriaalmuusika levinud kübergootika on toonud sisse futuristlikke ja ulmefilmidest leitud elemente. Neogooti kunsti võib pidada tumeda kunsti (*dark art*) üheks alaliigiks, selle stiili juured peituvad hiliskeskaegses makabristlikus gootikas. Kaasaegse tumeda kunsti tekkimine on seotud eelkõige ekspressionismi ja sümbolismiga, lisaks domineerivad kõiges gootika alla liigitavas sageli tumedale romantismile omased jooned.

Pildil: „Nosferatu“ (1922), „Interview with the Vampire“ (1994), „The Matrix Revolutions“ (2003), „Dorian Gray“ (2009).

20. sajandi gooti kirjandus ja filmikunst

20. sajandil sisenes gooti kirjandus jõuliselt kinokunsti, just filmid on andnud peamise tõuke selle stiili levimiseks muusikasse, subkultuuridesse ja moekunsti. Üks 20. sajandi alguse mõjukaimaid õudus-, müstika- ja ulmekirjanikke oli ameeriklane Howard Phillips Lovecraft, kelle looming on tugevalt mõjutanud hilisemaid autoreid (Stephen King, H. R. Giger, Black Sabbath, Metallica). Esimesed tõsisemad õudusfilmid vändati ekspressionistlike kunstivoolude ajal Saksamaal („Nosferatu“ 1922), ka Alfred Hitchcock oli saksa ekspressionismist mõjutatud („The Birds“ 1963, Daphne du Maurier’ romaani järgi). 20. sajandi keskel oli produktiivseim gooti õudusfilmide tootja „Hammer Film Productions“ Inglismaal („Dracula“ 1958). Ameerika 1968. aasta õudusfilmid „Rosemary’s Baby“ ja „Night of the Living Dead“ andsid aga senisele žanrile uued mõõtmed ja populaarsuse, okultistlike filmide suursaavutuseks võib pidada õudusfilmi „The Exorcist“ (1973). Urbanistliku gootika uute suundade aluseks said Anne Rice’i ja Stephen Kingi teosed ning nende järgi vändatud filmid („The Shining“ 1980, „Interview with the Vampire“ 1994). Ülisuurt rolli gooti subkultuuride väljakujunemisel on mänginud filmid „The Hunger“ (1983, peasas David Bowie) ning Tim Burtoni „Batman Returns“ (1992). Ulme vallas on silmapaistev teos Ridley Scotti „Alien“ (1979), 1980. aastatel said ulmežanrist alguse futuristlik-apokalüptiline küberpunk („Matrix“ 1999) ja retrofuturistlik aurupunk („The Time Machine“ 2002). Viimasel sajandivahetusel on küllaltki heal tasemel taasekraniseeritud hulk urbanistliku gooti kirjanduse klassikat („Dracula“ 1992, „Frankenstein“ 1994, „Dorian Gray“ 2009).

Pildil: Black Sabbathi albumi „Black Sabbath“ (1970) kaanepilt ja bändi laulja Ozzy Osbourne, The Sisters of Mercy „Floodland“ (1987), Siouxsie Sioux „Dreamshow“ (2005), Paradise Lost „Paradise Lost“ (2005), bändi Type O Negative liikmed.

20. sajandi gooti muusika

Gooti muusika kõige varasemateks eelkäijateks on sellised *heavy metal*'i pioneerid nagu Black Sabbath, Alice Cooper ja Kiss. Black Sabbathi loomingut inspireerisid okultistlik kirjandus ja gooti õudusfilmid. 1980. aastatel kujunes Inglismaal välja *gothic rock*, mida on kõige rohkem mõjutanud *post-punk* artistid Siouxsie Sioux ja Nick Cave. Tuntuimad *gothic rock* bändid on Bauhaus ja The Sisters of Mercy. Samal ajal inglise *gothic rock*'iga kasvas Ameerika lääneranniku punk muusikast välja *deathrock*'i haru. *Gothic rock*'i ja *deathrock*'i segunemisel sündiski esimese põlvkonna gooti rokkmuusika, mille alaliikide hulka kuuluvad ka *darkwave* ja *ethereal wave*. *Gothic metal* on 1990. aastate alguses sündinud muusikastiil, mis on saanud mõjutusi *heavy metal*'ist (Black Sabbath), *gothic rock*'ist (The Sisters of Mercy), *ethereal*'ist (Dead Can Dance) ja *doom metal*'ist (Celtic Frost). Termin „*gothic metal*“ võeti kasutusele Põhja-Inglismaa bändi Paradise Lost 1991. aasta albumi „Gothic“ järgi. Ameerika *gothic metal*'i ajaloos on olulisel kohal bänd Type O Negative („Bloody Kisses“ 1993). 1990. aastatel tõid Cradle of Filth ja Moonspell *gothic metal*'i lähemale *black metal*'ile. Millenniumi lõpuks arenes välja sümfooniline *gothic metal* (Therion), suurenes ka kübergooti subkultuuridega seotud industriaalmuusika (*hardcore techno*, *dark electro*) mõju gooti muusikale.

Pildil: Bändi Evanescence laulja Amy Lee, moelooja Ann Demeulemeesteri meestemood, aurupunk ja kübergootika, viktoriaanlik Lolita Jaapanist.

Neogooti subkultuurid ja rõivamood

Gooti kirjandus, filmid ja muusika on viinud mitmete kaasaegsete subkultuuride (gooti subkultuur, elektro subkultuur) tekkimiseni, millele on antud ühisenimetajaks tume kultuur (*dark culture*). Gooti subkultuuri ametlikuks sünnipaigaks peetakse 1982. aastal Londonis avatud klubi Batcave, suurt mõju subkultuuri väljakujunemisele avaldasid *gothic rock* bändid (Bauhaus, The Sisters of Mercy) ning vampiirifilm „The Hunger“ (1983), milles mängis David Bowie. Oma nime sai subkultuur 1981. aastal briti ajakirjanduses ilmunud artiklist „The face of Punk Gothique“. Muusikutest on gooti rõivamoodi kõige enam mõjutanud Siouxsie Sioux ning David Bowie. Gooti stiil on sünge, romantiline ja erootiline, küündides pungist viktoriaanliku stiilini, aksessuaaride hulka kuulub ka fetišistlikke ja BDSM elemente. 1990. aastatel kasvas viktoriaanliku riietusstiili osakaal gooti rõivamoes, jaapanis on sündinud ja sealt ka mujale levinud gooti lolita stiil. Kübergootika on toonud kasutusele rohkelt *piercing*’ut, värvilised juuksepidendused, dekoratiivsed kaitseprillid ja platvormsaapad. Sajandivahetuse gooti rõivamoodi on mõjutanud sellised filmid nagu „Batman Returns“ (1992) ja „Matrix“ (1999), muusikutest on üheks mõjukamaks kaasaegse gooti moestiili arendajaks bändi Evanescence laulja Amy Lee.

Pildil: Otto Dix „Der Krieg“ (1932), H. R. Giger „Necronomicon V“ (1977), Edvard Munch „Vampiir“ ehk „Armastus ja valu“ (1894), Victoria Francés „Favole II“ (2004).

Tume kunst 20. sajandil

Neogooti kunsti võib pidada tumeda kunsti (*dark art*) üheks alaliigiks. Tume kunst hõlmab teoseid, mida iseloomustavad hämar metafüüsiline atmosfäär ning morbiidsed, ängistavad või õdvastavad motiivid. Selle stiili juured peituvad hiliskeskaegses makabristlikus gootikas (Hieronymus Bosch, Hans Baldung Grien), kaasaegse tumeda kunsti tekkimine on seotud eelkõige ekspressionismi ja sümbolismiga (Edvard Munch). Saksa ekspressionistid seadsid oma töödes esiplaanile inimese sisemaailma ja tunded, sünged kujutluspildid ennustasid peatselt puhkevat maailmasõda (Otto Dix „Der Krieg“ 1932). Saksa ekspressionismist oli mõjutatud ka eesti tumeda kunsti kõige silmapaistvam esindaja Eduard Wiiralt („Põrgu“ 1932). 20. sajandi teisel poolel on tumedasse kunsti lisandunud ulme ja küberpungi motiive, 1979. aastal lõi H. R. Giger ulmelised biomehaanilised interjöörid ning tulnukad Ridley Scotti filmile „Alien“. Ülimalt tähtsal kohal neogooti kunstis on klassikalisest gooti romaanist pärinev tumeromantiline erootika, mida on tihti vürtsitatud maagia, sadomasohhismi ning morbiidsusega. 21. sajandi romantilist gooti kunsti esindab Victoria Francés ja tema illustreerimised kaunistest gooti stiilis tütarlastest. Sümbolistlik-ekspressionistliku uusgooti voolu groteskse alatooniga ühiskonnakriitilised teosed seevastu peegeldavad moodsa ühiskonna hirne kõrgtehnoloogia ja urbaniseerumise ning üldise inimlikkuse lämbumise ees (Francesca Gavin „Hell Bound“ 2008).

Pildid: Rõngu Mihkli kirik (1901), Eduard Wiiralt „Põrgu“ (1932), Priit Pajos „Surnuärataja“ (2006), kaader Veiko Õunpuu filmist ”Püha Tõnu kiusamine” (2009), detail industriaalmuusika peo „Beats From The Vault“ plakatil (2011).

Neogooti voolud eesti kultuuris

Kaasaegne gootika Eestis sai alguse neogooti arhitektuuri laialdase levimisega 19. sajandi keskpaigas (Šotimaal asuva Balmorali lossi jäljendus Alatskivil). Kui neogootilikud mõisahooned jäävad peamiselt 19. sajandisse, siis sakraalarhitektuuris domineeris see stiil veel 20. sajandi alguseski (Rõngu Mihkli kirik). Eestile omast rahvafolkloori tumedamatel motiividel põhinevat kirjandus- ja kunstistiili võiks nimetada mütogootikaks, seda leiab nii varasemast kirjandusest (F. R. Kreutzwald, A. Kitzberg) kui kunstist (O. Kallis, K. Raud). Friedebert Tuglase ekspressionistliku novelli „Õhk täis on kirge” (1920) võib aga liigitada juba ekspressionistlikuks gooti õudusjutustuseks. Ekspressionistliku suuna esindajateks varasemas tumedas kunstis on Nikolai Triik („Märter” 1913) ning Eduard Wiiralt („Põrgu“ 1932).

Nõukogude periood ei suhtunud tumedatesse ja ekspressionistlikesse vooludesse soosivalt. Varasemast filmikunstist tasub välja tuua Elo Tusti makabristlikku filmi „Külaline“ (1979). Sajandivahetuse kümnenditest on juba rohkem ulmet ja gootikat nii eesti kirjanduses (L. Sinilaid „Põrguorhideed“ 1991, I. Hargla „Vlad“ 2003, ajakiri „Mardus“) kui televisioonis ja kinolinal (E. Vetemaa sari „Õised lood“, R. Sarneti „Kuhu põgenevad hinged“ 2007). Veiko Õunpuu kafkalik groteskimüsteerium ”Püha Tõnu kiusamine” (2009) võitis 2011. aasta Brüsseli rahvusvahelisel ulme- ja õudusfilmide festivalil grand prix. Kõige kaasaegsemat eesti tumedat kunsti esindavad Priit Pajos („Ihmisen Tutkija“ 2004) ja Asko Künnap („Su ööd on loetud“ 2008). Priit Pajos kureeris 2003. aastal eesti noorte autorite tumedat kunsti eksponeerivat näitust „Varjukül“ (Väike Tom, Lauri Tuulik, Kadi Kängsepp, Raivo Ird). Fotograafias on tumedat ökoapokalüptikat viljelenud Peeter Laurits koos Ain Mäeotsaga („Mullatoidurestoran” 2003).

Gooti subkultuur jõudis Eestisse läbi punk- ja klubikultuuri selle aastatuhande alguses ning on orienteerunud pea eranditult välismaistele eeskujudele. Väga populaarne on Eestis kübergootika, 1998. aastal kohvikust Enter alguse saanud industriaalmuusika pidude seeria „Beats From The Vault“ on tähtsaks kokkusaamispaigaks gooti subkultuuri viljelevatele inimestele. Tuntud tumeda muusika bändid Eestis on Forgotten Sunrise (*deathbeat*), No-Big-Silence (*industrial metal*) ja Whispering Forest (*doom metal*).

